

Halk Hikayelerinde Matbuat Umum Müdürlüğü'nün Aldığı Kararların Uygulanmasına Bir Örnek: Arzu ile Kamber Hikayesi

An Example of the Implementation of Decisions Taken by the General Directorate of Printing in Folk Stories: The Story of Arzu and Kamber

MAKALE BİLGİSİ

ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:

Corresponding author:

Mehmet Fatih Akbaba

Yıldız Teknik Üniversitesi
fatihakbaba@gmail.com

Başvuru / Submitted:

4 Mayıs 2024

Kabul / Accepted:

3 Temmuz 2024

DOI: [10.21021/osmed.1478469](https://doi.org/10.21021/osmed.1478469)

Atıf/Citation:

Akbaba, M. F. "Halk Hikayelerinde Matbuat Umum Müdürlüğü'nün Aldığı Kararların Uygulanmasına Bir Örnek: Arzu ile Kamber Hikayesi", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 23 (2024): 56-73.

Benzerlik / Similarity: 12

Öz

Halk hikâyeleri, bir sözlü kültür ürünü olarak edebî ve toplumsal hayata girmiş daha sonra yazılı olarak geleneğini devam ettirmektedir. Her toplumun her kültürün kendi birikimin ürünü olan halk hikâyeleri, Türk kültüründe ozanlık geleneği ile başlamış daha sonra Osmanlı'da âşıklık geleneğinin unsuru olarak devam edip yazılı eserler aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Elbette ki, halk edebiyatı ürünlerinin oluşumunda toplumların kendi birikimi kadar bu hikâyelere yükledikleri anlam da etkilidir. Halk hikâyeleri, toplumların realizmle ilişkisinin arttığı bir dönemde ortaya çıktı.

Bu çalışmada öncelik olarak, halk hikâyesi kavramını yeniden uzun uzadıya açıklamak değil, Türkiye sahasındaki kaynaklarda yer alan, aynı başlığı taşıyan "Arzu ile Kamber" hikâyesinin 1908 yılı öncesi taş basması nüshasıyla 1928 sonrası yeni harfle (Latin harfleriyle) yeniden ortaya konan nüshasını, 1937 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü'nün almış olduğu kararlar doğrultusunda incelemek ve bu anlamda değerlendirme yapmaktır. Bu değerlendirme sonunda, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kendi kararları doğrultusunda başlattığı girişimlerinin ne anlama geldiğini ve bu anlamı ne kadar başarıya taşıdığını ortaya koymaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk, Hikâye, Türk, Kültür, Eğitim

Abstract

Folk tales entered literary and social life as a product of oral culture and later continued their tradition in written form. Folk tales, which are the product of every society and culture's own accumulation, started with the bard tradition in Turkish culture, then continued as an element of the minstrelsy tradition in the Ottoman Empire and reached the present day through written works. Of course, the meaning that societies attach to these stories is as effective as their own knowledge in the formation of folk literature products. Folk tales emerged in a period when societies' relationship with realism increased.

The priority in this study is not to explain the concept of folk tale at length, but to examine the lithographic version of the story "Arzu ile Kamber" with the same title, which is included in the sources in Turkey before 1908, and the copy that was reproduced in new letters (Latin letters) after 1928; and to evaluate in line with the decisions taken by the General Directorate of Press in 1937. At the end of this evaluation, it is tried to reveal what the initiatives initiated by the General Directorate of Press in line with its own decisions mean and how much this has been achieved.

Keywords: Folk, Story, Turkish, Culture, Education

Giriş

Halk anlatılarının toplumsal hayatımız ve kültür tarihimizde önemli bir yeri vardır. Toplumlar, tarih boyunca ortaya koyduğu sözlü kültürü ve yazılı metinleri ile kültürel belleğini meydana getirmektedir. Göçebe tarzı hayat biçiminden yerleşik hayat düzenine geçişi görmemizde destan türü ve halk hikâyeleri yardımcı olur. Kültürel bellek ve folklor çalışmalarında halk anlatılarının önemli bir türü olan halk hikâyeleri şekil ve içerik yönleriyle değerlendirildiğinde bu geleneğin zengin bir literatüre sahip olduğu görünür.

Halk hikâyeleri, toplumların kendi birikimleri içerisinde yer alan önemli bir sözlü kültür ürünü olarak karşımıza çıkarlar. Elbetteki bu ürünün oluşumunda halkın kendi birikimi kadar, ondan almak istedikleri keyif ile bu hikâyelere bakış açısı da etkilidir. Halk hikâyelerinin toplumların realizme ilgi duyduğu dönemde ortaya çıktığı gerçeğinden hareketle halk hikâyelerinin oluşumunda, halkın artık kendi eğlencesini oluşturma ve ondan keyif alma dürtülerinin de bunda önemli rol aldığı söylenebilir. Halk hikâyeleri aynı zamanda kültürel mirasın aktarılması ve yaşatılmasında taşıyıcı işlevi gören sözlü gelenek ve anlatımların önemli unsurlarındandır.¹

Bu makale çalışmasında yapılan değerlendirmeye esas teşkil edecek olan kaynaklar, Esmâ Şimşek'e ait "Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma" isimli tezinde yer alan ve Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi'nde 18118 numarada kayıtlı olan taş basması nüshası ile 1947 yılında Maarif Kitaphanesi tarafından yayımlanan "Arzu ile Kamber" ismini taşıyan, yazarı belirtilmemiş eserdir. Bu çalışmada Matbuat Umum Müdürlüğü'nün 1937'de aldığı kararlar neticesinde başlatılan girişimlerinin ne anlama geldiği üzerinde durulmakta ve bu anlamı ne kadar başarıya taşıdığı hususunda değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirmeye girmeden önce halk hikâyesi kavramı üzerinde kısaca duracağız. Bu kısa girişten sonra konumuza esas teşkil eden hikâyenin her iki nüshasından yola çıkarak Matbuat Umum Müdürlüğü'nün ortaya koyduğu hedefler değerlendirilmektedir.

Sözlü kültürün önemli yapı taşlarından olan halk hikâyelerini tarif etmeden, folklor açısından 'Halk kimdir?' sorusu üzerinde durmak gerekir. Alan Dundes'in "Halk Kimdir" başlıklı çeviri makalesinde Dundes özetle şunları söylemektedir:

"Halk terimi en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün ortak bir meslek, dil veya din olabilir ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır."²

Osmanlı döneminde, halk anlatılarının muhteviyatı olan destanlar ve hikâyeler, geleneksel olarak sözlü icra edilerek halkın tüm katmanlarına ulaştırılır. Ozanlık geleneğinden gelerek ve on beşinci yüzyıl ile birlikte Osmanlı'da âşık adı verilen, destanlar anlatan, saz eşliğinde şiirler okuyan, halk hikâyeciliği yapanların sanatlarını gerçekleştirmek için şehirlerde, ilçelerde ve köylerde kahvehaneleri ve konakları kullanırlar.³ 16. yüzyıl ile birlikte halk hikâyeleri anlatma geleneği ciddi bir şekilde yaygınlaşır. Köylerde, kasabalarda ve şehirlerde kahvehanelerde bir araya gelen

¹ İ. E. Arıoğlu; Aydoğdu Atasoy Ö, "Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı", *Turkish Studies (Elektronik)* 10/16 (2015), 109-126.

² Alan Dundes, "Halk Kimdir", *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, (Ankara: Milli Folklor Yayınları), 2003.

³ Zülfükar Bayraktar, "Âşıklık Geleneğinin Yaşatılmasında Kültürel İcra Mekânı Olarak Eğitim Kurumlarının Rolü: İzmir Halk Âşıkları Derneği Örneği", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/11 (2014), 20-35.

erkeklere âşıklar tarafından halk hikâyeleri anlatılır.⁴ Halk hikâyeleri yanında meddah kıkayeleri de sözlü gelenekte yer almaktadır. Meddah hikâyeleri sözlü kültür unsurlarının kullanım, taklit ve gösterim yönüyle ele alındığı Türk hikâyecilik geleneğinin önemli bir bölümüdür.⁵ Burada ele aldığımız Arzu Kamber Hikâyesi, meddah hikayesi yönüyle değil yazıya geçen hikâye yönüyle ele alınmaktadır.

Halk, öğrenme, bilgilenme ve eğlenme ihtiyaçlarını bu gibi anlatıları dinleyerek karşıladı. Tanzimat'ın ürünü olan romandan ve diğer modern türlerden önce bunların görevlerini halk hikâyeleri, destanlar ve onların sözlü gelenekteki anlatıcıları gördü.

Her toplumun kendisine ait olduğunu kabul ettiği gelenekler içerisinde yer alan birçok ürün, sözlü kültür araçlarıyla yazıya aktararak, cahil ve köylü toplum veya halk olmaktan çıkılmış, medeni ve şehirli toplum ortaya çıkmıştır. Bunların kendi içerisinde oluşturduğu birikim ise halk bilgisi olarak tezahür etmiştir.

Yazılı kültüre geçerken birçok sözlü kültür ürünü de kendi yapısını korumaya çalışmıştır. Bunların başında da halk hikâyeleri gelir. Ancak taş basmalarında görülen yazım ve resim hataları giderilmeye çalışılmıştır. İşte bu noktada karşımıza çıkan soru şu; halk anlatmalarında etkili olan özellikle performans teorisine göre dinleyici çevresinin anlatıcıdaki etkisi yazıya aktarılmalarda ne kadar fonksiyon oynamıştır?

Elbetteki halk hikâyeleri başta olmak üzere halk anlatılarının metinsel özellikleri kadar fonksiyonları da önemlidir. Bu fonksiyonların metin içerisinde görülmesi beklenebilir. İsmail Görkem, halk hikâyesini canlı gösterim/ sosyal olay olarak değerlendirmekte, halk hikâyesinin beş önemli esas üzerinde bina edildiğini söylemektedir. Bu beş esas şöyle sıralamaktadır; “gelenek”, “anlatıcı”, “dinleyici çevresi”, “metin”, ve “müzik”tir.⁶

Romanstan romana geçişte bir köprü olarak da görebileceğimiz halk hikâyeleri, beklentiyle acının aynı anda veya bir başka deyişle mutlu sonla acı sonun karmaşasında yoğrulmak istenen insanların oluşturduğu yapı özelliği arz etmektedir.

Sevim Kantarcıoğlu romanı; “gerçek hayatın sorunlarına değinmeyen, vakit geçirmek için masalımsı bir anlatı” olarak tarif etmektedir.⁷ Belirli kalıpların tekrarı görünümünde olan romans, psikolojik çözümlenmeden de uzaktır. Belki de bundan dolayı sonunda mutlu son var ve aslında yaşanılmayacak kadar uzaktadır.

Anadolu’da 15. yüzyıldan itibaren görülen halk hikâyeleri, 18. yüzyıldan sonra yerini romana bırakıyor. Ancak kitaplaşmaya başlaması 19. yüzyılı bulmaktadır. Belki bu durum roman ile halk hikâyelerinin ayrışmasında ve roman sanatının bizde geç ortaya çıkması veya kendine yer bulmasına neden oluyor diyebiliriz. Romanın yeni yeni gündeme girdiği ve kendine taraftar bulmaya çalışıldığı yıllarda halk hikâyelerinin hayran kitlesi olan halk, yeni kurulan cumhuriyet yönetiminden sonra da bu hikâyelere ilgi duymaktadır. Bu arada Behçet Necatigil’in halk hikâyeleri ile roman arasındaki ilişkiye dair şu düşünce önemlidir:

⁴ Muharrem Kaya, *Türk Romanında Destan Etkisi*, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2004).

⁵ İbrahim Ethem Arıoğlu, “Günümüzde Meddahlık Geleneği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türklük Biliminde Gür Bir Ses Prof. Dr. İsa Özkan’a Armağan*, ed. İbrahim Dilek-İhsan Kalenderoğlu, (Ankara: 2019), ss. 249-270.

⁶ İsmail Görkem, “Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim olarak İncelenmesi”, *Milli Folklor Dergisi* 37(1998), 108.

⁷ Sevim Kantarcıoğlu, *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988).

“Halk hikâyeleri, benzer biçimde yeni yaşam koşullarına da ayak uydurarak, roman türüne yaklaştırmaya, ortak özellikler göstermeye başlamış; ancak hiçbir zaman batı kaynaklı roman türü ile aynı özellikleri taşıyamamıştır. 1872’de ilk batılı hikâyeye ve roman yazma denemeleri başlamış; fakat bu eserler tamamen bize özgü bir nitelik taşımışlar, batılı roman tekniğinden uzak kalmışlardır.”⁸

Roman olarak ortaya konan eserlerin kimi realist halk hikâyelerinden etkilenmesi hatta tıpa tıp benzeri olması bu geleneğin ne kadar beğenildiğinin göstergesi olsa gerek. Güzin Dino bu konuda şunları söylemektedir:

“İntibah’ın konusu ve kişileri ‘Hançerli Hanım’ diye bilinen bir hikâyeden alınmıştır.”⁹

Bir çok halk hikâyesinde rastladığımız ve hikâyenin kurgusunu oluşturan bölümlemeyi şu şekilde sıralayabiliriz:

Bir genç kız ile bir genç erkeğin kendi aralarında doğan aşk ve yansıması: Çocuğu olmayan bir beyin, paşanın, padişahın vs ile onun en yakın adamı veya yardımcısının çocuksuz olmaları neticesinde gelişen olaylar ve bir şekilde çocuk sahibi olmaları ve bu çocukların birbirlerine âşık olmaları sırasıyla anlatılmaktadır. Bu durum bazen değişiklik göstermektedir. İncelememize esas olan Arzu ile Kamber hikâyesinde Kamber evlatlıktır. İncelememize esas nüshalarda değişik şekilde bu evlat edinme ortaya konmuştur. Hatta taş basması nüshasında iki rivayet vardır.

Sevgili olan bu gençlerin babası, annesi veya kötü kadın tarafından ayrı düşürülmesi ile bunun için yapılan maksatlı planlar: Bir cadı kadın veya hainlik yaparak bunun sağlanması. Arzu ile Kamber hikâyesinde taş basmasında cadı kadın varken, Latin harfli baskıda ise Arzu’nun annesinin kötü olarak karşımıza çıktığını görürüz.

Tekrar kavuşabilme için verilen mücadeleler: Hikâyelerde verilen bu mücadeleler genişçe anlatılır. Özellikle eski nüshalarda kahramanlar, sazını ve sözünü konuşuran âşık tiplerdir. Manzum taraf çoğunlukta ve yardım istediklerine sıkıntılarını sazla sözle aktarırlar. Bizim incelediğimiz taş basması nüshada manzum ağırlıktadır ve önemli kişilerden yardım alabilmek için huzura alınabilme uğrunda bile sazını ve sesini konuşurmaktadır.

Mutlu son veya acı son: Genelde halk hikâyelerinde kavuşma olur ve mutlu son evlilikle biter. Kırk gün kırk gece düğün yapılır ve artık dertsiz bir yaşam başlar. Arzu ile Kamber hikâyesinde durum tersidir. Kavuşma olur ancak bu mezar birlikteliği veya ölüm birlikteliğidir. Asıl kavuşma ahirete kalmıştır.

Çalışmaya esas alınan Arzu ile Kamber hikâyesinde de olmak üzere halk hikâyelerinin yazıya aktarılmasında en önemli safha taş basması dönemidir. Halk hikâyelerinin ilk taş basması örnekleri 1863-1866 yıllarında olduğu belirtilmektedir.¹⁰

Taş basması dönemden sonra artık sözlü kültür ürünü olmaktan yazılı kültür ürünü olarak yer almaya başladı denemez. Halk hikâyeciliği kavramı bu halk hikâyelerinin anlatımı ile şekil alan bir unsur olarak göze çarpar. Anlatılarak aktarılan bir hikâyedeki keyif ve zevkle yazıya aktarılmış ve kimi zaman yazanı belli kimi zaman ise yazanı belli olmayan bu basılı hikâyeler anlatılan hikâyeler

⁸ Behçet Necatigil, “Halk Hikâyelerimizin ve Halk Kitaplarımızın Yapıları, İncelenmesi, Çağdaş Edebiyata Etkileri”, *Milliyet Sanat Dergisi* 176 (1976).

⁹ Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu* (İstanbul: Cem Yayınları, 1978).

¹⁰ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (İstanbul: Adam Yayınları, 1988).

kadar etkili olup olmadığı tartışılabilir bir bilinmezliktir. Bu başka bir tartışma ve araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizim işimiz bu tartışmayı yapmak değil, taş basması ile 1928 sonrası baskıyı, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün almış olduğu kararları doğrultusunda incelemektir.

İncelememizde esas teşkil edecek olan alınan kararlar ile metin (text), doku (texture) ve sosyal çevre ve şartlar (context) ilişkisidir. Bu yolla, ortaya çıkan farklılıkları hedeflenen amaçlar doğrultusunda incelemek ve buradan bir sonuca varmayı amaçlamaktayız. Esas itibarıyla sadece metin toplama ve bunu yayımlama olarak değerlendirilen halkbilimi çalışmasının, problemler içerdiğini ve kendi içerisinde sıkıntılar çektiğini Metin Ekici çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Ekici, metin derleme aşamasında yapılan yanlışlıklar üzerinde de durmakta ve metinle ilgili, kaynakla ilgili net bilgiyi araştırma ve öğrenme yapılmadığını belirtmektedir. Bu ve buna benzer sorunlar nedeniyle metinlerin değerlendirilmesinde büyük problemlerin oluştuğunu söyler.¹¹

Yukarıdaki ilmi kaygılardan yola çıktığımızda, yapmaya çalıştığımız metin incelemesinde sosyal çevre ve şartlar bağlamından kasıt Matbuat Umum Müdürlüğü'nün almış olduğu kararlar, varacağımız sonucun ve ortaya koyacağımız düşüncenin ana arterini oluşturacaktır. İncelememizde esas teşkil edecek olan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kararları öncelikle aynen paylaşmak gerekmektedir. Bundan dolayı Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü'nün 2819 sayılı ve 11/5/1937 tarihli Dahiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri (Ş.Kaya) imzalı aynı zamanda kitapçılara ve yazarlara da gönderilen alınmış kararları içeren yazıyı aynen aktarıyoruz:

“Memleketimizde münevver zümre için yapılan neşriyata muvazi olarak, geniş halk yığınları içinde gayet dikkate şayan ve çok çeşitli neşriyat yapılmaktadır.

Bunlardan birincisinin tabı adedi bir iki bini aşmaz iken ikincisinin tirajı çok kere elli binlere varmaktadır. Bu vaziyet bize gösteriyor ki, halk okuyor. Halk okuyor; fakat, ancak kendisi için yazılmış olan eserleri okuyor.

“Halk için yazılmış eserler nelerdir?” suali karşısında kalan matbuat umum müdürlüğü yaptığı tetkikler neticesinde şu hükümlere varmıştır:

1- Halk için yeni harflerle basılan romanlarla hikâyelerin sayısı, münevverler için basılan roman ve hikâyelerin sayısından daha fazladır. Ufak bir araştırma ile tespit ettiğimiz aşağıdaki liste bu hükmü haklı çıkartacak kadar belgidedir:

Âşık Garip, Köroğlu Varakı ile Gülşah, Kara Çobana Ertegül, Pırlanta Hükümdarın kızı, Nazlı Huri, Derdiyokla Zülfisiyah, Razi Nihale Mahfiruz, Ali Baba, Avcı Behram, Sihirbaz Sultan, Esirci Şahin, Karagözün Salıncak Safası, Gelin Kaynana Kavgası, Hacı Cebbarın Karısı, Şah İsmailin Torunu, Köroğlu'nun torunu, Sürmeli Bey, Çapkınlar Çapkını, Billur Köşk, Ecer Kalesi, Zümrüt Hanım, Sihirbaz Kadın, Şarkılı Resimli Hikâye, Şaşılacak Hikâye, Kan Kalesi, Harzan ve Billuru Azam Cengi, Merdi Merdan ile Cebbar, Melek Şahla Güllü Han, Yusuf ile Züleyha, Nasreddin Hoca, Arzu ile Kanber, Serencam, Kerem ile Aslı, Âşık Keremin Oğlu, Üç Kale Cengi, Ayvaz ile Benlihan, İncili Kız, Süleymanla Belkız, Gül ile sitemkar, Hurşit ile Mahmihri, Yedi Alimler, Behmenşah, Yemmihanın Karısı, Kürçü Dükkanı, Ayakkabıcı Vezir, Âşık Garibin oğlu, Şah

¹¹ Metin Ekici, “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin(Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Milli Folklor Dergisi* 10/39 (1998), 25.

İsmailin oğlu, Köroğlunun Oğlu Karahasan, Keloğlan Masalları, Denizkızı, Aşk Kurbanı, Cadı Karının Marifeti, Kan Deryası, Kafese Koyan Kadın, Kaçırılan Kadın, Fevkaledede Hikâye, Şahmeran, Yedi yol cengi, Binbir Gece, Tahir ile Zühre, Saray içinde Saray, Şahismail, Ferhat ile Şirin, Elif ile Mahmut, vs...

Bu kitapların en kalını, büyük puntolarla basılmış olduğu halde, onaltı ve en incesi iki formadır. Fiyatlar en çok altmış ve en az 15 kuruş arasındadır. Tirajın da asgari onbin ve azami ellibin olduğu göz önünde tutulursa bu sahadaki neşriyat bolluğunun hikmeti kendinden anlaşılır.

2- Bu kitaplarda kullanılan dil; üslup ve resimler gayet berbattır.

3- Mevzu bakımından bunların hemen hepsi eski ve bayat bir zihnin tekrarı ve yaratmak istediğimiz yeni insan idealine aykırı bir ideolojinin ve ananenin mahsulüdür.

4- Bu eserlerin hepsinde halka hizmet zihniyeti değil, halkın okumak ihtiyacından faydalanmak zihniyeti hakimdir.

5- Bugün okunan bu halk kitapları külliyyatı arasında hurafelerle dolu ve irticai telkin edici kitaplar da yer almıştır. Mesela:

Kerbela Şehitleri, Ham Binnuhum Sarayı, Muhiddin'i Arabi Tabirnamesi, Hz. Hamza ve Amr İbn-i Abdud Cengi, Hz. Ali Cengi, Seremcan ve Ölüm ilahisi, Ebu Müslim Horasani, Veysel Karani, Hüccet'il İslam, Vasiyetname, Hz. Ali Devler Başında, Muhammed Hanafi Cengi, Hayber Kalesi, Hz. Ali Mühr'ü Süleyman Peşinde, Kerbela, Düş Tabirnamesi, Tarihi Enbiya vs...

Biz gerek köylerde ve gerek kasabalardaki geniş halk yığınlarının okuma ihtiyacını karşılamak ve bu vasıtayla onların milli ve kültürel terbiyeleri üzerinde müessir olmak ve telkin yapıldığı hissini vermeden, okuyanı sevindire acındıra tesir altına almak maksatıyla yeni halk hikâyeleri ve romanları yazdırmak istiyoruz. Şöyle ki:

I-Bu hikâyelerin ilk serisi on eserden mürekkep olacaktır. Ve bunların isimleri şunlardır: Âşık Garip, Köroğlu, Ferhatla Şirin, Leyle İle Mecnun, Yedi Alimler, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Şahmeran, Kerem ile Aslı, Nasreddin Hoca.

II-Nasıl ki Mikimavz tipi daima aynı kalmakla beraber her filmde ayrı bir mevzuun ve ayrı bir muhitin kahramanı oluyorsa, yukarıda adları geçen ve halkın gayet iyi tanıdığı tipleri de yepyeni mevzular içinde kullanmak ve böylelikle halkın alışık olduğu kahramanları yeni Türk İnkılap ve medeniyeti gayelerine uygun telkinler yapan maceralar içinde yaşatmak istiyoruz.

Bu suretle halk kendisine verilen bu yeni eserlerdeki istihaleyi alışık olduğu isimler delaleti ile kolaylıkla benimsenmiş olacaktır.

III-Her eser elli bin tane basılacaktır ve her kitap dört beş form olacaktır.

IV-Tanınmış bütün ediplerimizden bu teşebbüse karşı samimi ve fiili bir alaka göstermelerini rica ediyoruz.

V-Bize gönderilecek eserler, parti, Maarif ve Matbuat ile iki güzel sanatlar müntesibini mümessillerinden mürekkep beş kişi tarafından seçilecek ve tabılarına karar verilenlerinin sahiplerine forma başına elli lira verilecektir.

VI-Bu faydalı teşebbüsün tahakkukuna iştirak etmek isteyen ediplermizin seçtikleri mevzu ilebuna ait planın 1937 Haziran ayının sonuna kadar Ankara’da Matbuat Umum Müdürlüğü adresine gönderilmeleri rica olunur.

Gelen planlarda mevzular aynı olmadığı takdirde aynı kahramana ait başka başka hikâyeler de kabul edilip bastırılabilirliğinden bu kabil tevarüttelerden çekinilmemelidir.

VII-Bu hususta daha fazla tafsilat almak isteyenlerin matbuat umum müdürlüğüne müracaatlarını rica eyleriz.¹²

Elimizdeki nüshalardan yola çıkarak ortaya çıkan kimi farklılıkları bütün halk hikâyeleri için genellemek doğru olmaz. Söz konusu incelediğimiz Arzu ile Kamber hikâyesi için söyleyebileceğimiz farklılıklardır.

Taş basması nüshası halk hikâyelerinde görülen bir girişle başlar ve adeta anlatıcı varmışçasına bir düşünceye kapılırsınız:

“Râviyân-ı ahbar ve nâkilân-ı âsâr ve muhaddisân-ı ruzigâr hikâyesin şöyle rivayet ider ki; ...”

Söz konusu girişte başlayan ve dokuya ait olan dil kullanımının hikâyenin anlatıldığı ve dinlendiği dönemlerde ne kadar anlaşılır ve ilgi çekicidir bilinmez. Söz konusu bu ifademize neden olan ise Matbuat Umum Müdürlüğü’nün yukarıda yazılı olan 2. maddesindeki yer alan ifadeleridir.

Taş basması nüshasında anlatıcının olaylara şekil verme gayesini görmüyoruz. Kahramanlara ait bir yönlendirme yoktur. Aşk temel olduğundan, kahramanların aşka yönelmesi ve bunun için mücadele vermeleri vardır. Kahramanların savaşımları, aşk içindir ve bunu yaparken saz ile sözü kullanır.

Burgaib Sipahi isimli şahsın Kamber’i bulup evlatlık edinmesiyle ilgili iki rivayete yer veren taş basmasında, İslami unsurların dikkate değer fazlalık içerdiği söylenebilir. Hatta bu nüshada kullanılan İslambol (İstanbul) ifadesinin hem bu taş basmasının ne kadar geçmişi olduğu hususunda hem de insanların alışkanlığını mı yoksa maksadını mı gösteriyor anlamında dikkat çekici bulunabilir. Burgaib Sipahi’nin Ayasofya’da namaz kılması ve dua etmesi aktarılırken, çocuğun cami avlusunda bulunması rivayet edilmiştir. İstanbul’da camiye bırakılan bir çocuk ve evlat edinen bir Kamber var. Diğer nüshamızı incelediğimizde ise olaylar Horasan ilinde geçer. Kamber, tüccar olan Behram’ın iki oğlundan biridir. Hacca giderken eşkıya yollarını keser ve hizmetçisi ile bu küçük çocuk yaralı olarak kurtulurlar. Adını öğrenemediğimiz bir atlı tarafından köye getirilirler. Atlı bu küçük çocuğu evlatlık edinir ve adını Kamber koyar. Yeni harfli hikâyemizde olaylar Horasan ilinde geçer.

Dilin berbatlığından şikayet eden dönemin yetkilileri, bazı ifadeleri gerçekleştirilen devrimler ışığında düzeltilmesi ihtiyacı hissetmektedir. “Avrat” sözünü taş basması nüshasında sıkça görürüz. “Karı veya kadın” kelimesi “avrat” ifadesinin yerini almaktadır. Dokuya ait bu değişim aslında hedeflenen insan için bir eğitim ve yönlendirmeyi içermektedir.

Her iki nüshada da hece ölçüsü kullanılmıştır. Taş basmasında genelde 7’li ve 8’li hece ölçüsü kullanılmışken, diğerinde ise 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Taş basmasında 4+3=7, 3+4=7, 4+4=8 ölçüsü genelde başarılı uygulandığı görülür. Ancak bu başarı yeni nüsha için söylenemez.

¹² Şükrü Elçin, “Bir Tamim ve İki Mektup”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* 10 (210) 1967.

Hece sayısının 11’li olması dışında bir özen yoktur. İçeriğin dikkatle incelendiği kadar, yapının bu dikkatten nasibi almadığı söylenebilir.

Manzum tarafı ağır olan nüsha taş basmasıdır. Saz ve şiir sürekli devrededir. Anlatıcı, gerek Kamber’i gerekse Arzu’yu bu yöntemle konuşturmakta ve bu sayede dinleyiciyi olayın akışına yönlendirmektedir. Yeni nüshada şiir ve saz çok ön planda değildir. Elbette ki, manzum yok değil, ama taş basması kadar ağırlıkta değildir. “Saz Şairleri Hikâyeleri” başlığı altında basılan bu yeni nüshada sazın hemen hemen hiç görülmediği söylenebilir. Bu gözden mi kaçtı ya da başka bir nedenle mi göz ardı edildi bilinmez?

Yeni nüshada dikkat çekici bir diğer unsur ise kitapta başlıklar ile geçişler yapılmaya çalışılmasıdır. “Fedakar uşak”, “Kurtuluş”, “İlk aşk”, “Kurnaz ana” gibi başlıklarla olayın akışı öncesinde hikâyede bölümlemeye gidilmiş.

1928 sonrası ve 1937 kararları doğrultusunda kaleme alınan bu yeni nüshada resimlerin baskıda kullanımı da önemlidir. Kitabın dış kapağı renklidir ve erkeğin elinde saz görülür, kız ise göğüs aralığına kadar açık modern elbisesini yöresel unsurlarla tamamlamış, hafif örtülü başıyla kırmızı dudağıyla ön plandadır. Hemen arkalarında yer alan bir ağaç dalında iki aşığa bakan ve baş başa vermiş bir çift kuş görülür. Bu kapak resmindeki sazı yukarıda belirttiğimiz gibi içerikte ön planda göremeyiz. Resimdeki saz ile kitabın saz şairleri altında çıkarılıyor olması acaba okuması gereken halkın daha önce duyup beğendiği bir hikâyenin yeniden kaleme alınmış halini kabul etmesi adına yapılmış bilinçli bir davranış mıdır bilinmez.

Yeniden kaleme alınan bu eserin diğer resimlerine gelince, dönemi yansıttığı söylenebilir. At üstünde gelin gitme, bahçede baş başa kalma, yan yana ölüm gibi sahnelere ait resimleri görüntü itibarıyla değerlendirmek mümkündür. Bu da dinsel öğelerin fazla ön planda olmamasıdır.

Taş basmasında olmayan ifadelerin kullanılıyor olması, dildeki sadeliğe yönelimi göstermekte ve halkın günlük hayatına yansıtılmaya çalışılması ustalıklı verilmiş denebilir:

“Aaaaa sana ne olmuş böyle ayol!”, “Görenler ayıplar vallahi...”, “Fakat sen gidersen ben ne yaparım sevgilim?” gibi bir çok örnek verebiliriz.

Taş basmasında dinsel öğeler ön planda iken diğer nüshada bazı hurafelere ve yanlış uygulamalara göndermeler yapılmaktadır. Küçükken amcasının oğluna söz kesilen Arzu’nun bu durumu ifade edilirken hikâye yazarı, “O devirde küçükten nişanlanan kimselerin birbirlerini çok seveceklerine inanılırdı.” Cümlesiyle bu tür geçmişte kalması gereken toplumda görülen davranışlara gönderme yapmayı da ihmal etmemektedir. Bu durumda zaten Matbuat Umum Müdürlüğü’nün kararlarının esere yansıtıldığı bir başka göstergesidir.

Bir diğer husus ise “cadı karı”nın büyü ve diğer efsun yöntemleriyle hikâyede önemli bir yere sahip olması yeni nüshada ortadan kalkmış olmasıdır. Zaten bir takım hurafelere inanmayı artırdığına inanılan bu tür hikâyelerdeki değişimin de merkezinde bu kararlar olsa gerek. Elbetteki eğitim ve yeni kültür anlamında bu değişim yapılmakta ve değişim savunulmaktadır.

Yeni toplum oluşturmadan kasıt, yeni alfabe ve sadeleşen dil karşısında insanların eğitimi ve geçmişin olumsuz yanlarının bırakılması olsa gerek. Dil anlamında kendi payımıza düşen kısmıyla sade dil kullanmada bir başarı var. Ancak, her eseri dönemi itibarıyla düşünmek gerekir. Dönemi içinde ne kadar başarılı olmuştur tam bilinmez.

Yeni nüshada görülen ve “mektep ile okul” kelimelerinin kullanılması acaba birinin alternatifinin diğeri olduğunu göstermek midir?

Yine bu okuldaki hoca hangi anlamda kullanılmıştır belli değildir? Gençliğinde çapkın olması Arzu'nun sevgisini anlamasında etkindir ve gayet normal bir durum olarak aktarılmıştır. Zira hoca Arzu ile Kamber'i yakınlaştırmaya çalışır. Taş basmasında “cadı karı” büyüyü kullanarak Kamber'i Arzu'ya âşık ederken, “hoca” aklını kullanarak önce onların kardeş olmadıklarını sonra da Arzu'ya verdiği akılla da yakınlaştırmayı sağlar. “Cadı karı” sevimsiz ve kötü roledir. Ancak “hoca” için aynı şeyleri diyemeyiz. Üstelik hoca burada Kamber'i çok seven Arzu'ya yardımcı olmaktadır.

Taş basmasında olmayan fakat yeni basımda karşılaştığımız farklı bir diğer nokta ise cinselliğin aktarılmış olmasıdır. Bu durum, yazarın bilinçaltı mı yoksa hikâyeye yazdıranların tercihi mi bilinmez? İstanbul Maarif Kitaphanesi tarafından basılan kitaptan bazı alıntılarla bu farklı yaklaşımı vermek istiyoruz:

“Fakat birbirini kovalayan senelerle birlikte Arzu'da kadınlık hisleri beliriyor; Kamber'e karşı duyduğu sevginin şekli değişiyordu. ... Git gide bu sevgisi o derece arttı ki fırsat buldukça Kamber'e söz atmaya başladı.”¹³

“Kamber, kızın ellerini avuçları arasına alarak yavaş yavaş okşamağa başladı. Bu hareket Arzu'nun hoşuna gitmişti. Memnun bir halde başını arkaya doğru sarkıttı. Kendinden geçercesine gözlerini süzdü ve tatlı tatlı gülümseyen dudaklarını hafifçe kımıldattı.”¹⁴

“Bahçedeki sevişmeleri o gün akşama kadar sürdü. Ortalık kararırken eve döndükleri zaman, Arzu'nun annesine bir şey belli etmemek için, eskisi gibi kardeş kardeş oturdular.”¹⁵

Her iki nüshada da âşıklar mutlu sona kavuşamazlar. Birbirlerine kavuşurlar ama oracıkta ölürlür. Taş basmasında cadı karı her iki âşık ölünce ortaya çıkar, Araz Beyi (Arzu'nun evlenmek zorunda kaldığı kişi fakat asla birleşme olmaz), bu ölümden etkilenir ve cadı karyı öldürür. Cadı karının ağlamaktan dolayı sihir gücü kalmadığından öldürülmesine engel kalmaz. Cadı karyı suya atarlar su kabul etmez. Bu defa büyükçe bir ateş yakarlar ve oraya atarlar. Arzu ile Kamber'in mezarları yanında yanan bu ateşten cadının bir kemiği sıçrar ve her iki mezarın arasına düşer. Her iki mezarda bir kırmızı gül bir de beyaz gül biterken, ortaya düşen bu kemiğin yerinde ise bir karaçalı büyür. 1946 baskısında ise bu durum yerine ölümlerinden etkilenen ve kendisini sorumlu tutan Arzu'nun annesi kendi kendini elleriyle boğarak öldürür. Arzu ile Kamber aynı mezara gömülmesi de sık rastlanan bir durum değildir. Hatta dinsel tavır ve tutumdan tamamen uzak bir durumdur. Bu nüshada da Arzu zorla evlenmiştir fakat asla kocasıyla birlikte olmamıştır. Hatta kocası bu acıdan dolayı hastalanır ve ölür. Sarmaş dolaş bir şekilde bayıldıkları yerde ölen âşıkların yanına kimse yaklaşmıyordur. Daireleşen insanlar, uzaktan uzağa bakarlar, Arzu'nun annesi yaklaşmak ister ama birden o dairenin etrafı suyla tekrar bir yeni daire oluşturur. Sevgililerin koynundan birer beyaz güvercin çıkar ve uçar. Güvercinler gözlerden uzaklaşınca sudan dairede kaybolur. Arzu ile Kamber bir mezara, annesini de bir mezara gömerler. Mezar taşı yapılır. Bu mezar taşında âşıkların dilinden “fatiha” bekledikleri ifade edilir. Taş basmasında ise ruhları için fatiha denir ve “Temmet tamam oldu.” Denmektedir. Yeni nüshada görülen tek olağanüstülük

¹³ Arzu ile Kamber, (İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi. 1946), s.12.

¹⁴ Arzu ile Kamber, (İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi. 1946), s. 13.

¹⁵ Arzu ile Kamber, (İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi. 1946), s. 14.

güvercinlerin varlığı ve sudan dairedir. Bunun dışında akıllara durgunluk verecek bir durum yoktur. Gayet sıradan ve insani bir mücadele durum söz konusudur.

Yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız farklılıklardan ve metinlerden hareketle bazı önemli noktalara ulaşabiliriz. Aşık tarzı hikâye geleneğinde masalsı motifler bulunmaktadır. Gerek kahramana ait gerekse kötülük ve hainlik için bulunan kötü kadın, cadı kadın gibi unsurlar vardır. İncelememize esas teşkil eden taş basmasında bunlardan sadece “cadı karı” ve onun yaptığı efsunlar vardır. Bir de hikâyenin sonunda rastladığımız cadı karının ölüm sahnesidir. Taş basması haline gelirken bir takım unsurlar kaybolmuş olabilir mi bilinmez? Ancak günümüz alfabetiyle basılan ve Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından alınan kararlar doğrultusunda yayınlanan hikâyelerde bu olağanüstülük maksatlı olarak çıkarılmıştır. Hatta bir takım hurafe ve inanmaların önüne geçmek için bazı kitaplara not bile düşülmüştür. Muharrem Zeki tarafından kaleme alınan “Ejder Kalesi” adlı hikâye kitabının hemen başında “Bu gibi kitapları inanmak için değil, ancak hoş vakit geçirmek için okumalısınız. Çünkü bunların hiç birisi tarihe ve hakikate dayanmaz” denmektedir.

Yazıya aktarımda halk hikâyelerinin bir çok unsurunu kaybettiği konusunda Mustafa Cemiloğlu şunları söylemektedir:

“Söz gelişi, Arap harfli yazmalarla 1928 yılından sonra ve özellikle 30’lu ve 40’lı yıllarda yapılan Latin harfli yayınlarda halk hikâyelerinin birçok unsurunun kaybolduğu açıkça görülmektedir.”¹⁶

Halk kitaplarına yönelim bu kitapların satışıyla ilgili bir durumdur. Zira bu kitaplara bir ilgi vardır. Matbuat Umum Müdürlüğü bu durum karşısında Cumhuriyet yönetiminin hedefleri doğrultusunda istenen insan modelini gerçekleştirmenin bu sevilen kitaplara girmekten geçtiğine inanmakta olduğunu söylemek yanlış olmasa gerek. Halk kitaplarına karşı aydın olarak görünen veya gösterilen isimlerin karşı olduğu belirtilmektedir. Döneme ışık tutması anlamında Faruk Rıza Güloğlu’nun şu ifadelerine yer vermek isteriz:

“Babıalının münevver muharrirleri tarafından yazılan boy boy şaheserler kitap depolarında çürürken; sahafların bastığı “berbat ifadeli, dini tahrikat yapar mahiyette, efsane ve batıl itikatlarla dolu” denilen kitaplar niçin binlerce nüsha satılıyor?”¹⁷

“Köylü bu kitapları yıllardan beri okumaktan, işitmekten doğan bir alışkanlıkla, daha iyilerini bulamadığı yahut az bulduğu için okuyor. Çünkü bu kitapların çoğu cengaverlik, aşk, aşk uğrunda hayatını istihkar, kahramanlık gibi Türk köylüsünün ruhunda mevcut temiz duygulara hitap etmektedir.”¹⁸

Güloğlu, bu kitapları irticai bulmamaktadır. Ayrıca, Köroğlu kadar Türk köylüsünün; kahramanlık, at ve arkadaş sevgisini yaşatacak bir kitabın münevver denilen sınıfın elinde olmadığını belirtmektedir. Güloğlu, bu münevverlerin, halk kitabı okumamaktan övündüklerini ve gizliden gizliye bu kitaplara karşı düşmanlık beslediklerini vurgulamaktadır.¹⁹

¹⁶ Mustafa Cemiloğlu, “Halk Hikâyeciliği ve Hikâyelerin Yazıya Aktarılması Problemleri”. Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri, s. 157, (Ankara: Kültür Bakanlığı). 2002.

¹⁷ Faruk Rıza Güloğlu, Halk Kitaplarına Dair. (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1937). s. 6.

¹⁸ Faruk Rıza Güloğlu, Halk Kitaplarına Dair. (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1937). s. 7.

¹⁹ Faruk Rıza Güloğlu, Halk Kitaplarına Dair . (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1937). s. 8.

Güloğlu'nun aktarımına göre Dahiliye Vekaleti, halk kitaplarını yeniden yazması için bu muharrirlere müracaat etmiştir. Eğer bu ifade doğru ise isimsiz yayınlanan bir çok halk hikâyesinin içindeki değişim ve halk hikâyesi formatından uzak oluş daha iyi anlaşılacaktır.

Peter Burke'ye (1996) göre, yeniçağ ile birlikte Batı dünyasında okumuş eğitimlilerin, eğitimsizlerin düşüncelerini ve değerlerini hem değiştirmeyi hem de düzeltmeyi hedefleyerek belli bir sistem içerisinde gerçekleştirilen politikalar, halk kültürü reformudur.²⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla gerçekleştirilen devrimlerin de bir nevi bu çizgide yürüdüğü gözlenebilir. Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından Türk inkılap ve medeniyeti gayesine uygun telkinler yapmak maksadı ile alınan kararlar doğrultusunda basılan halk kitaplarının, tanıdık ve bildik anlatımdan uzak ve değişmiş yanlarını olduğu dönem içerisinde gelen eleştirilerden anlaşılmaktadır.

Behçet Necatigil'in şu ifadesi yapılmak istenen işin sorunlu olduğunu ve başarıya ulaşmadığının göstergesidir:

“Halk kitapları Tanzimat yıllarından günümüze, bazen bir önceki metne göre az; bazen de süslemeler, eklemelerle eskisinden çok fazla dil değişimleri geçirdi. Bu kitapları bittikçe yeni basımlara hazırlayanlar ya kendi adlarını belirttiler ya da kimliklerini gizli tutarak, o zaman daha üstünkörü yaptılar bu işi. 1937'de Basın Yayın Genel Müdürlüğü (o tarihteki adıyla Matbuat Umum Müdürlüğü) yazarlardan ve yayıncılardan, halk kitaplarını modernize etmelerini, öykülerdeki kahramanları yeni yeni konularda Türk devrimi ve medeniyeti ilkelerine uygun biçimlerde işlemelerini istedi. Bu istek olumlu sonuç vermedi ve bu girişim, Âşık Garip, Âşık Kerem ve Arzu ile Kamber kitaplarıyla yarıda kaldı. Hikâyeler asıllarındaki tadı, üslubu ve masalsı havayı yitiriyorlar.”²¹

Öztürk'e (2006) göre, Avrupa'daki örneklerine bakarak Türkiye'de cumhuriyetle birlikte başlayan halk hikâyeleri eserlerini modernleştirme süreci, Avrupa'da gerçekleşenin zıttına sistematik bir bastırma ve denetim boyutunda gerçekleşmez.²²

Özgün versiyonunda, aşkın ve mertliğin konu edinildiği Arzu ile Kamber hikâyesi, değiştirilmiş yeni versiyonunda, Cumhuriyet ile birlikte gerçekleştirilmek istenen yeni ideoloji doğrultusunda yeni ve hedeflenen unsurların içerikte yer almasıyla bu hikâyelerin ilk hâlden farklılaştığı görülmektedir.²³ Farklılaşan metinlerin yazıldığı dönemin sosyo-kültürel yönlerini de dikkate alarak dönemin ideolojisi tarafından halka verilmek istenen mesajı, bu değiştirilen metinlerde görülmektedir.

²⁰ Peter Burke, *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. Çev., Göktuğ Aksan, Ankara: İmge, 1996, s. 127-129.

²¹ Behçet Necatigil, “Halk Hikâyelerimizin ve Halk Kitaplarımızın Yapıları, İncelenmesi, Çağdaş Edebiyata Etkileri”. *Milliyet Sanat Dergisi*. 176. (1976).

²² Serdar Öztürk, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları”. *Kebikeç Dergisi* 21 (2006), 47-72.

²³ Hale Sert. “İdeolojinin Aktarımında Halk Hikâyelerinin İşlevi: Arzu İle Kanber Örneği” *Milli Folklor Dergisi*. 88. (2010), 66-70.

Sonuç

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz; bir değişim istenmektedir ve bu insan değişimidir. Bu değişim, yapılan devrim ve inkılap doğrultusunda kültürel bir değişimdir. Bu anlamda ortaya çıkan kararlardan hareketle, bu gün bile tartışma konusu olan “irtica” önemli bir araç olmaktadır. Yapılmak istenen, insanların sevip benimsediği halk aşığı olarak bilinen ve kabullenen kişilere atfen ortaya konan hikâyelerin bu amaçta kullanılmasıdır. Bazı din istismarcıların bunları kullanıldığı düşünülmektedir. Bu anlamda önlemleri almanın yolu ise bu hikâyelerde istenen değişimin yapılmasıdır. Diğer yandan Otto Spies’a (1941) göre, Türk halk hikâyesi eserlerinde dinî bir gaye ve temel yoktur. Elbette birkaç eserde ortaya konan kahramanlıkların dinî figürlerle işlenmiş olsa da, genelde halk hikâyelerinde hurafe diye tanımlanan unsurların dinî bağlamla bağı zayıftır. İslamî unsurların adeta teferruat bir şekilde yer almakta hatta sazın, içkinin ve düğün eğlencelerinin varlığını içermektedir.

Dil anlamında bir sadeleşmeden söz edebiliriz. Ancak halk hikâyesi formatından uzaklaşma olduğu bir gerçektir. Kanaatimizce milli unsurların işlendiği ve milli kahramanlıkların anlatıldığı hikâyeler ortaya konmuş olsaydı veya bu sayı daha çok olsaydı daha başarılı bir sonuç alınabilirdi.

Sözlü kültür ortamında anlatılan halk hikâyelerinin yapısal özellikleri ile yeniden yazdırılan ve yazılı kültür ürünü olan halk hikâyelerinin kurgusu arasında farklılıklar ortadadır. Olağanüstülükler daha gerçekçi hal alırken, irtica kaygısıyla resimlerdeki kıyafetlere varıncaya kadar örnek vurgulamalar ortaya konmuştur. Tanzimat döneminde irtica kavramıyla 1937’de ortaya konmuş irtica kavramının algılanması ve anlamlandırılmasında bile fark vardır. İlk anlamında “yönetim anlamında geriye dönme olarak” ortaya çıkan irtica kavramı, daha sonraları dinsel gizli amaç ve hedefleri içermektedir. Buradan hareketle, eserler arasındaki fark bile daha iyi anlaşılabilir olacaktır. Hedeflenen bir yeni toplum yapısından ve şekillenmeden söz edilmektedir. Bu da bize sosyal çevrenin ve şartların metin üzerinde etkisi olarak değerlendiremeyeceğimizi ama istenen yeni yapılanmanın ve insan oluşturmalarının metinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu görmemizi ve değerlendirmemizi sağlamaktadır. Dolayısıyla bir anlatmadan değil yeniden yazdırılan bir hikâyeden söz etmekteyiz. Arzu edilen bir sosyal çevre ve şartlar var ancak bunlar oluşturulup yeniden hikâye etme yok. Bundan dolayı textureden söz etmemiz mümkün olmayacak.

Matbuat Umum Müdürlüğü’nün aldığı kararları, aslında, savaştan yeni çıkmış bir toplumun ve yeni kurulmuş bir devletin, harf devrimi gerçekleştirmesi başta olmak üzere, eğitim probleminin çözümünde yararlanmaya çalışılacak bir araç olarak düşündüğünü söyleyebiliriz. Okul eğitimi almayan ve yeni alfabeyi tanımayan bu savaş yorgunu toplumun okuma sorununa eğilmek devletin işi olsa gerek. Ancak bu yeni sorun karşısında okumayı teşvik edici olması gereken kararlar bir anlamda dönemin kültür politikasını da yansıtmaktadır. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün aldığı kararlar, yazarlara ve kitapçılara bir sorumluluk yükleme anlamında değerlendirilmelidir. Kesin ve kati bir emir olarak değerlendirilmesi mantıklı bir yaklaşım olmaz. Zaten bu kararlar ile yazarlar ve kitapçılara gönderilen tamimi tam metin olarak vermemiz bu kanaatimizin anlaşılması içindir. Cumhuriyetin ilanından sonar ilerleyen yıllarda başlayan halk hikâyelerini yeniden elden geçirme süreci, Batı’da yapıldığı gibi toplumu bastırma ve denetleme değil de daha çok toplumu eğitime ve toplumda yeni bir kültür ve yaşam biçimi oluşturma gayesi gütmektedir denebilir. Orijinal karakterlerin kaybolduğu ve olayların değiştiği bu yenileştirme girişimlerinin başarısızlığını vurgulayanlardan hareketle, fikri kaygıların edebi kaygıların önüne geçtiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

I. Kitaplar

- Arzu ile Kamber. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1946. s.12-14.
- Boratav, Pertev Naili. *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları, 1988.
- Burke, Peter. *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. Çev., Göktuğ Aksan. Ankara: İmge, 1996.
- Dino, Güzin. *Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Cem Yayınları, 1978.
- Dundes, Alan. "Halk Kimdir" *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Milli Folklor Yayınları, 2003.
- Güloğlu, Faruk Rıza. *Halk Kitaplarına Dair*. İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1937.
- Kantarcıoğlu, Sevim. *Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.
- Kaya, Muharrem. *Türk Romanında Destan Etkisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2004.
- Spies, Otto. *Türk Halk Kitapları*. Çev., Behçet Gönül. İstanbul: Eminönü Halkevi Neşriyatı, 1941.

II. Süreli Yayınlar

- Arıoğlu İ. E; Aydoğdu Atasoy Ö. "Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı". *Turkish Studies (Elektronik)*. 10/16(2015), ss. 109-126.
- Arıoğlu, İbrahim Ethem. "Günümüzde Meddahlık Geleneği Üzerine Bir Değerlendirme", *Türklük Biliminde Gür Bir Ses Prof. Dr. İsa Özkan'a Armağan*, ed. İbrahim Dilek-İhsan Kalenderoğlu, Ankara: 2019, ss. 249-270.
- Bayraktar, Zülfükar. "Âşıklık Geleneğinin Yaşatılmasında Kültürel İcra Mekânı Olarak Eğitim Kurumlarının Rolü: İzmir Halk Âşıkları Derneği Örnekleme". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7/11(2014), ss. 20-35.
- Cemiloğlu, Mustafa. "Halk Hikâyeciliği ve Hikâyelerin Yazıya Aktarılması Problemleri". *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002.
- Ekici, Metin. "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi". *Milli Folklor Dergisi*. 10 (39)/1998.
- Elçin, Şükrü. "Bir Tamim ve İki Mektup". *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. 10 (210)1967.
- Görkem, İsmail. "Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim olarak İncelenmesi". *Milli Folklor Dergisi*. 37(1998).
- Necatigil, Behçet. "Halk Hikâyelerimizin ve Halk Kitaplarımızın Yapıları, İncelenmesi, Çağdaş Edebiyata Etkileri". *Milliyet Sanat Dergisi*. 176(1976).
- Öztürk, Serdar. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Halk Kitaplarını Modernleştirme Çabaları". *Kebikeç Dergisi*. 21(2006), ss. 47-72.
- Sert, Hale. "İdeolojinin Aktarımında Halk Hikâyelerinin İşlevi: Arzu İle Kanber Örneği" *Milli Folklor Dergisi*. 88(2010), ss. 66-70.